

หลักพุทธธรรมกับการสร้างความสัมพันธ์ในสังคม

Buddhist Principles and the Building of Social Relationships

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ

Phramaha Supawat Thanavuddho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Corresponding Author E-mail: s.boonthong2529@gmail.com

Received 14 February 2023; Revised 24 May 2023; Accepted 6 June 2023

หลักพุทธธรรมกับการสร้างความสัมพันธ์ในสังคม

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาหลักพุทธธรรมกับการสร้างความสัมพันธ์ในสังคม โดยชี้ให้เห็นว่าการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่นเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิตมนุษย์ พัฒนาการทางสังคม กระบวนการคิด ความเข้าใจตนเอง เอกลักษณ์ของบุคคล ความสำเร็จในการประกอบอาชีพ การค้นพบความหมายของชีวิต ตลอดจนสุขภาพจิต ล้วนได้รับอิทธิพลจากคุณภาพของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มนุษย์แต่ละคนถูกล่อลอมจากประสบการณ์ชีวิต ทำให้มีความคิด ความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมแตกต่างกัน ดังนั้น การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจึงจำเป็นต้องอาศัยความเข้าใจในปัจจัยที่ส่งผลต่อสัมพันธ์ภาพ เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการสร้างและธำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

บทความเสนอว่า การสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ในสังคมสามารถเสริมสร้างได้ด้วยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เนื่องจากมนุษย์ทุกคนสามารถฝึกฝนมนุษยสัมพันธ์ได้ผ่านเจตคติที่ดี ความปรารถนาดี ความตั้งใจจริง การศึกษาเรียนรู้ และการนำไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง มนุษย์สัมพันธ์จึงมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่เกิดจากการเรียนรู้และการฝึกฝน

ในเชิงพุทธธรรม การสร้างความสัมพันธ์ในสังคมควรเริ่มจากการพัฒนาจิตใจให้ตั้งอยู่บนความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น อันเป็นพื้นฐานของมิตรภาพที่มั่นคง เพราะความรักและเมตตาย่อมก่อให้เกิดความรักตอบและนำไปสู่ความเข้าใจอันดี บทความนี้จึงนำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างมนุษยสัมพันธ์ การทำหน้าที่กัลยาณมิตร การเสริมสร้างความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม อันเป็นแนวทางพัฒนาทักษะการสร้างความสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพตามแนวพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม; ความสัมพันธ์ในสังคม; มนุษย์สัมพันธ์; กัลยาณมิตร; การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

Buddhist Principles and the Building of Social Relationships

Phramaha Supawat Thanavuddho

ABSTRACT

This article aims to study Buddhist principles in relation to the building of social relationships. It highlights that maintaining positive interpersonal relationships is a fundamental factor in human life. Social development, cognitive processes, self-understanding, personal identity, career success, the discovery of life's meaning, and mental health are all influenced by the quality of interpersonal relationships. Each individual is shaped by life experiences, resulting in differences in thoughts, beliefs, attitudes, and values. Therefore, establishing relationships between individuals requires an understanding of the factors influencing interpersonal relations in order to successfully build and sustain positive connections.

The article proposes that the development of social relationships can be enhanced through the application of Buddhist principles. Human relations can be cultivated through positive attitudes, goodwill, sincere intention, continuous learning, and practical application. Thus, human relations do not arise naturally but are both a science and an art developed through learning and practice.

From a Buddhist perspective, building social relationships should begin with cultivating a mind grounded in loving-kindness and goodwill toward others, which forms the foundation of genuine friendship. Love and compassion naturally generate mutual goodwill and deeper understanding. This article presents Buddhist teachings related to human relations, the role of spiritual friendship (*kalyāṇamitta*), the promotion of harmony, and peaceful coexistence in society as guidelines for developing effective interpersonal relationship skills in accordance with Buddhist principles.

Keywords: Buddhist Principles; Social Relationships; Human Relations; Spiritual Friendship (*kalyāṇamitta*); Peaceful Coexistence

บทนำ

มนุษย์สัมพันธ์เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อสังคมไทย ทุกวันนี้มีเหตุการณ์ไม่พึงปรารถนาหลายอย่าง อันได้แก่ ความแตกแยก ความเห็นที่ไม่ลงรอยกัน การแบ่งแยกเป็นพวกเป็นเหล่า การพุดโทรมชนชาติให้ร้ายป้ายสีกัน จนถึงขั้นทำร้ายร่างกาย ทำลายชีวิตกัน ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นอย่างแน่ชัดว่าสังคมของเราขาดแคลนในเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมและมีความต้องการมนุษย์สัมพันธ์มากเพียงใด เพราะหลักความรักนั้นเป็นที่มาของการสมัครสมานสามัคคี ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกว่า (ทองอินทร์ วงศ์โสธร และคณะ, 2523: 23) การสร้างมนุษย์สัมพันธ์มีวิธีการสร้างหลายวิธี เราพยายามศึกษาหาวิธีต่าง ๆ โดยที่มองข้ามสิ่งที่ใกล้ตัวมากที่สุด และสิ่งที่ติดตัวเรา มาตั้งแต่เกิด นั่นคือความเป็นคนไทยและนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นพระพุทธเจ้าก็ตรัสถึงหลักธรรมในการส่งเสริมหลักมนุษยสัมพันธ์ไว้หลายประการ เช่น หลักสังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) 4 ประการ คือ 1) ทาน คือ การให้การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน ด้วยสิ่งของตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน 2) ปิยวาจา คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ กล่าวคำสุภาพไพเราะ อ่อนหวาน สมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่กันนับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยอมตาม 3) อัตถจริยา คือการประพฤติตนเป็นประโยชน์การชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม และ 4) สมานัตตตา คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์ โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ ฐานะ ภาวะ บุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2537: 143) หลักสังคหวัตถุ 4 สรุปลงใจง่าย ๆ คือ โอบอ้อมอารีวจี ไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนเหมาะสมจึงกล่าวได้ว่า ถ้าผู้ใดยึดหลักสังคหวัตถุแล้วจะก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่น หรือถ้าหน่วยงานองค์กรใด นำไปใช้ก็จะก่อให้เกิดความสามัคคีและเกิดความเข้าใจอันดีในคณะ ซึ่งจะทำให้การทำงานร่วมกันดำเนินไปอย่างราบรื่น และนำมาซึ่งประโยชน์สูงสุดแก่ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม

ดังนั้นในการนำหลักพุทธธรรมกับการสร้างความสัมพันธ์ในสังคมจึงเป็นสิ่งที่คนทุกคนในสังคมสามารถเอาปรับใช้ได้ โดยนำหลักธรรมเหล่านั้นไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอได้ มนุษย์สัมพันธ์อันดีต่อกัน นำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและทำให้ปฏิบัติตาม สามารถพัฒนาตนเองได้ใน 3 ด้านหลักๆ กล่าวคือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา มีหลายหลักพุทธธรรมด้วยกัน ดังนั้น การสร้างหลักมนุษยสัมพันธ์ตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นคำสั่งสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมไว้ในสมัยพุทธกาลส่งผลมาถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะหลักพุทธธรรมที่ว่าด้วยธรรมเพื่อความสัมพันธ์ในสังคม การสร้างมนุษยสัมพันธ์ในสังคม หลักของการอยู่ร่วมกันในสังคม และหลักมนุษยสัมพันธ์ในยุคปัจจุบันตามแนวตะวันตก เพื่อส่งเสริมการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของคนในสังคมตามหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ให้สามัคคีจึงถือว่าเป็นหลักธรรมในการส่งเสริมการสร้างมนุษยสัมพันธ์ของคนในสังคม(อง. จตุกก. (ไทย) 21/32/50)

เสริมสร้างทักษะการสร้างสัมพันธภาพในสังคม

การสร้างเสริมทักษะสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล จึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับคนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม โดยเฉพาะนักเรียนจะมุ่งแต่เรียนเก่งอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องรู้จักการผูกมิตรกับเพื่อน การปฏิบัติต่อครูอาจารย์ด้วยความเคารพการอยู่ร่วมกันในครอบครัวกับพ่อแม่ญาติพี่น้องและการอยู่ในสังคมร่วมกับคนอื่น ๆ ด้วยความเอื้ออาทรและเอื้อเฟื้อต่อกัน จะช่วยให้มีชีวิตที่สมบูรณ์ อบอุ่นและราบรื่นสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขทั้งที่บ้าน ที่โรงเรียน และในสังคมด้วย หากเราสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้ ก็จะสามารถนำความรู้ความสามารถและความถนัดของแต่ละคนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ก่อให้เกิดความร่วมมือกัน การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ช่วยให้เกิดความสำเร็จในสิ่งที่ทำ และเกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันด้วย

การเสริมสร้างทักษะชีวิตในการสร้างมนุษยสัมพันธ์เข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างสัมพันธภาพ ดังนี้

1) การพัฒนาตนเอง ควรใช้ทักษะการควบคุมตน โดยบุคคลจะสามารถพัฒนาตนเองให้ผู้อื่นยอมรับในความเป็นคนดีต้องอาศัยทักษะการควบคุมตน ทำให้เป็นผู้ที่น่าคบหาสมาคมด้วย โดยมีอุเบกขา ในแง่ของความมีใจเป็นกลางเที่ยงตรง ยึดหลักเหตุผลฐาน คือ เป็นจุดเริ่มต้น หรือเป็นแรงขับเคลื่อน จึงจะทำให้การพัฒนาตนนั้นประสบผลสำเร็จในเรื่องที่ต้องการ จัดได้ว่าเป็นการพัฒนาตนแบบที่เรียกว่า “ปัญญาชน” ย่อมทำให้บรรลุเป้าหมาย คือได้รู้จักตั้งตนไว้ชอบ ที่เน้นการมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตทั้งทางโลก และทางธรรมด้วยความตั้งมั่น โดยทำตนให้มีศีล มีกายวาจาเรียบร้อย ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่นนี้ ทำให้ง่ายต่อการไปสร้างความเป็นมิตรกับคนทั่วไปในสังคมนั้น

2) การสรรหากัลยาณมิตร ควรใช้ทักษะการสื่อสาร คือการใช้ถ้อยคำ ท่าทางสุภาพและมีลักษณะของการให้เกียรติผู้ฟังหรือผู้รับสารบนฐานของความเมตตา หวังดีต่อผู้รับสารนั้น การสื่อสารด้วยความหวัง ดีมีเมตตาเช่นนี้ ย่อมทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันในการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กัน และก่อให้เกิด ประสิทธิภาพในการคบหา เช่นนี้ ทำให้บรรลุเป้าหมาย คือได้รู้จักสุจริตชนที่เน้นรู้จักบุคคลที่มีความคิด สร้างสรรค์อยู่เสมอ และประพฤติตนดี ซึ่งจะทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีมิตร อันจะนำมาซึ่งความเจริญด้วย กันทั้งสองฝ่าย

3) การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลที่เลือกสรร ควรใช้ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณบนฐานของความกรุณา โดยการรู้จักประเมินสถานการณ์รอบตัวด้วยหลักเหตุผลและข้อมูลที่ถูกต้องรวมทั้งการรับรู้ ปัญหาสาเหตุของปัญหา หาทางเลือกและตัดสินใจในการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ ในกรอบของบรรทัดฐานทางสังคมนั้นๆ เป็นแนวปฏิบัติ เช่นนี้ ย่อมทำให้บรรลุเป้าหมาย คือ ได้รู้จักผูกมิตร ที่ เน้นการสร้าง ความสัมพันธ์กับมิตรที่ตนเลือกสรรและคบหาด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดมิตรภาพที่ยั่งยืนต่อไป

4) การบริการต่อบุคคลผู้เป็นมิตร ควรใช้ทักษะการตัดสินใจบนฐานของความเมตตา โดยการพิจารณาเลือกแนวทางในการปฏิบัติแบบใดแบบหนึ่งที่จะนำไปสู่การบริการต่อบุคคลผู้เป็นมิตรให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการด้วยความปรารถนาดี คำนึงถึงความสะดวกสบาย ให้เกิดความประทับใจ โดยการแสดง

ทำที่สุภาพอ่อนน้อมเป็นกันเอง เพื่อให้เกิดความรู้สึกกระตือรือร้นถึงความดีหรือน้ำใจของกันและกัน ย่อมทำให้บรรลุเป้าหมาย คือ ได้รู้จักเสียสละ ที่เน้นการรู้จักการทำคุณแก่ผู้รับ โดยทำไปเพื่ออนุเคราะห์ด้วยความเต็มใจ เช่นนี้ย่อมทำให้มิตรทั้งหลายมีความรู้สึกผูกพันกัน เป็นการรักษาความเป็นมิตรที่ดีต่อกันให้ มั่นคงยิ่งขึ้น

5) การรักษาน้ำใจบุคคลผู้เป็นมิตร ควรใช้ทักษะการจัดการความรู้สึกบนฐานของอุเบกขา โดยการปรับความรู้สึกของตนให้เที่ยงตรงเป็นธรรม และเหมาะสมกับการคบมิตร โดยเริ่มจากการรู้เท่าทันอารมณ์ตัวเอง และจัดการกับอารมณ์ของตัวเองให้อยู่ในกรอบที่ไม่เสียกิริยาอาการแสดงออกต่อมิตรด้วยเที่ยงธรรมจริงใจในวิสัยที่จะพึงกระทำต่อมิตร ไม่เสแสร้งหลอกลวง จริงคือจริง ได้คือได้ จะไม่ทำให้มิตรเข้าใจผิด เกิดความไว้วางใจ เช่นนี้ ย่อมทำให้บรรลุเป้าหมาย คือได้รู้จักแสดงความมีน้ำใจต่อมิตร ซึ่งจะเป็นการรักษา น้ำใจบุคคลผู้เป็นมิตรได้เป็นอย่างดี

6) การปรับตัวตามบริบทของชุมชน ควรใช้ทักษะการจัดการความเครียดบนฐานของมูทิตา โดยฝึกทำความเข้าใจและรู้เท่าทันภาวะอารมณ์ของบุคคลในชุมชน รู้สาเหตุของความเครียดของตน รู้วิธีการเพิ่มความคิดทางบวก และการรู้จักเทคนิคการผ่อนคลายความเครียดด้วยความคิดที่อ่อนโยน ไม่มู่ทะลุุดัน เพื่อเป็นฐานของการปรับตัว เช่นนี้ ย่อมทำให้บรรลุเป้าหมาย คือได้รู้จักปรับปรุงตนเองที่เน้นการรู้จักปรับปรุงบุคลิกภาพของตนอยู่เสมอและพูดอย่างสร้างสรรค์ สื่อความชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้เป็นคนดีในสายตาของคนในชุมชนนั้นและอยู่ร่วมกันคนในชุมชนนั้นฉันมิตรสหายอย่างราบรื่น

7) การประเมินพฤติกรรมของมิตร ควรใช้ทักษะการเห็นอกเห็นใจบนฐานของความกรุณา โดยการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกนึกคิด และเข้าใจความต้องการของมิตรในสถานการณ์ต่างๆ แล้วประเมินพฤติกรรมของเขาค้นพื้นฐานแห่งแห่งการสงเคราะห์เท่าที่พฤติกรรมของมิตรนั้นไม่ขัดแย้งกับบรรทัดฐานทางสังคมด้วยความเห็นใจในสิ่งที่ยังบกพร่อง เช่นนี้ ย่อมทำให้บรรลุเป้าหมาย คือได้รู้จักพิจารณาอย่างมีสติรู้เท่าทัน ที่เน้นการรู้จักระมัดระวัง มีความรอบคอบและตระหนัก เข้าใจชัดตามความเป็นจริง ซึ่งจะช่วยให้เห็นเกณฑ์ประเมินมิตรแต่ละคนได้(พระอธิการสุชาติ จนทสโร , วิโรจน์ อินทนนท์,2560)

หลักธรรมในการสร้างความสัมพันธ์ในสังคม

พระราชวรมุนี (2528 : 108-110) ได้กล่าวไว้ว่า หลักธรรมในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งได้กล่าวเพื่อให้เห็นความสำคัญของการสร้างมนุษยสัมพันธ์ พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ควบคู่กับหลักมานุษยวิทยา ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา บางครั้งพระองค์ก็จะโอนอ่อนผ่อนปรนกับชาวบ้านนั้น ๆ ไม่ใช่พระองค์จะเอาความรู้ของพระองค์ถ่ายทอดให้เขาอย่างเดียว หลักของมนุษยสัมพันธ์จึงเป็นหัวใจสอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเรื่องมนุษยสัมพันธ์คือ“สังคหวัตถุ 4” ที่พูดถึงหลักธรรมในความสามัคคีนั่นเองสังคหวัตถุ หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคลและประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคีที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสาน หมู่ชนไว้ในความสามัคคี หลักธรรมนี้ถึงแม้ว่าจะมีอายุหลายพันปีแล้ว แต่ก็ยังเป็นหลักธรรมที่ยังคงถูกนำมาใช้และใช้ได้ดีในยุคปัจจุบัน เมื่อพูดถึงแนวความคิดมนุษยสัมพันธ์ก็เช่นเดียวกัน เพราะหลักธรรมนี้มีประโยชน์ต่อมนุษยสัมพันธ์ในองค์กรเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งหลักธรรมทั้ง 4 ประการนั้น ได้แก่

1) ทาน หมายถึง การให้ ซึ่งการให้ในที่นี้ควรอยู่บนพื้นฐานการให้ด้วยใจบริสุทธิ์ ยินดีที่จะให้ไม่ทุกข์ใจที่จะให้ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้ความช่วยเหลือ การเสียสละ การให้อภัย หรือแม้แต่การให้สิ่งของที่เป็นประโยชน์กับผู้อื่น ก็รวมอยู่ในขอบข่ายการให้ทั้งสิ้น

2) ปิยวาจา หมายถึง วาจาอันเป็นที่รัก วาจาอันหมายรวมถึง การสื่อสารซึ่งเป็น พื้นฐานสำคัญของการปฏิสัมพันธ์กัน การพูดด้วยไมตรี การมอบวาจาที่ดีให้แก่กัน มีความหวังดี ไม่ประสงค์ร้าย เปิดเผย ไม่นินทา พูดด้วยความจริงใจ ไม่เสแสร้งโกหก ย่อมทำให้เป็นที่รักของคนอื่น

3) อตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงการกระทำใดๆก็ตามที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับทั้งตนเองและผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือเป็นทุกข์ ไม่เบียดเบียนเอาเปรียบกัน หรือไม่กระทำอันใดที่ทำให้ก่อให้เกิดความเสียหาย

4) สมานัตตตา หมายถึง ความมีตนสม่ำเสมอ, การทำตนเสมอต้นเสมอปลาย หลักธรรมข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่มักไม่ค่อยเห็นใครพูดถึงนัก ความเสมอต้นเสมอปลายนั้น จะบ่งบอกพฤติกรรมของคนคนนั้นได้ดี แสดงถึงความมีวินัย ไม่เป็นคนโลเล ยึดเหนี่ยวสิ่งที่ตน ยึดถืออย่างซื่อสัตย์ การทำงานที่มีการใส่ใจอย่างเสมอต้นเสมอปลายนี้ย่อมทำให้งานราบรื่นไม่มีปัญหา และมีโอกาสสำเร็จยิ่งขึ้นไป การมีนิสัยที่ดีแบบเสมอต้นเสมอปลายต่อกันก็ย่อม ทำให้มนุษย์สัมพันธ์ระหว่างกันดีได้ด้วย ทำให้เกิดความไว้วางใจ น่าเชื่อถือ ไม่กลับกลอก และเป็นมิตรที่ดีต่อกันมากกว่าศัตรู

ซึ่งในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในสังคม มีความสำคัญในช่วยทำให้มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ไม่ว่าจะสังคม ขนาดเล็ก หรือขนาดใหญ่ แต่คนที่มาอยู่ร่วมกันนั้น ต่างก็มีความแตกต่างกัน (Individual) ความแตกต่างกันในเรื่องความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ เจตคติ ทัศนคติ ความคิดเห็น เขว้านปัญญา เป็นต้น แต่ถ้าทุกคนสามารถร่วมใจกันระดมความแตกต่างเหล่านี้ แล้วนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดสิ่งที่ดีใหม่ๆ ขึ้นในสังคม ก็จะก่อให้เกิดเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะการคิดของคนหลายคน ย่อมจะรอบคอบกว่า และมีโอกาสผิดพลาดมีน้อยกว่าการคิดคนเดียว ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าทำอย่างไร บุคคลหลายๆคนจึงจะสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยความเต็มใจ ช่วยกันคิดช่วยกัน ทำอย่างเต็มความรู้ ความสามารถของตนเอง และจะต้องก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน มีความรักใคร่ สมัคสมานสามัคคีต่อกัน มีความเคารพ ยอมรับนับถือ ซึ่งกันและกัน จริงใจต่อกัน มีเจตคติที่ดีต่อกัน มีเป้าหมายร่วมกัน ที่กล่าวมาทั้งหมดคือ การสร้างมนุษยสัมพันธ์ ให้เกิดขึ้นในกลุ่มคนนั้นนั่นเอง มนุษย์สัมพันธ์จึงสำคัญมาก ตั้งแต่หน่วยสังคมตั้งแต่เล็กที่สุดคือ ครอบครัวไปจนถึง หน่วยสังคม ที่ใหญ่ที่สุด คือ สมาคมโลก ได้แก่ องค์การสหประชาชาติ ลงมาจนเป็นประเทศ ถ้าหากสามารถทำให้คนที่มาอยู่ร่วมกันนั้น มีความเข้าใจซึ่งกันและกันมีความไว้วางใจกัน มีความปรารถนาจะร่วมมือร่วมใจกัน (วีระพงษ์ ปรองดอง, ละเอียต จงกลณี และ ประจิตร มหาหิง, 2564)

วิธีสร้างมนุษยสัมพันธ์ด้วยหลักพุทธ

มนุษย์สัมพันธ์สามารถสร้างและพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองแล้วจึงขยายวงกว้างออกไปยังคนรอบข้าง จนถึงระดับสังคมส่วนรวม ทั้งนี้โดยการน้อมนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นกรอบแนวคิด ดังนี้

1. วิธีสร้างมนุษย์สัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในตนเอง หมายถึง การตรวจดูความพร้อมของตัวเองเสียก่อนว่า สิ่งที่ต้องการนั้นคืออะไร การรู้จักเลือกสถานที่อยู่อย่างเหมาะสมหรือ การตั้งตนอยู่ในกรอบของ ศีลธรรม การขวนขวายหาความรู้ใส่ตัวอยู่เสมอ การรู้เท่าทันเทคโนโลยี ฝึกฝนตนเองให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักเคารพ กติกาของสังคม เป็นผู้กล่าวแต่คำสัตย์จริง เจรจาอ่อนหวานถูก กาลเทศะ รู้จักควบคุมวาจาของตนให้ถูกหลักธรรม

2. วิธีสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับบุคคลอื่น หมายถึง การรู้จักเลือกคบคนที่ควรคบ เพราะ สังคมจะอยู่ได้ก็เพราะการอยู่รวมกันของคนในสังคมต้องถือเอาหลักว่า คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล คบคนชั่วพาทัวให้มีคมน จะคบคนควรพิจารณา รู้จักบุขากราบไหว้ผู้ที่ให้ความอุปการะเรามา เช่น ปุชนียบุคคลต่างๆ บิดามารดาที่ต้องมีความ กตัญญูรู้คุณท่าน เลี้ยงดูบุตรให้เป็นคนดี และอยู่รอดในสังคม มีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองของตนเอง ทำงานที่เจ้านายมอบหมายให้ไม่ให้คั่งค้าง รู้จักเฉลี่ยความสุขให้บุคคลอื่นทั้งคนใกล้ และคนไกล แม้กระทั่งญาติมิตรที่ตกทุกข์ได้ยาก

3. วิธีสร้างมนุษย์สัมพันธ์กับสังคม หมายถึง การสรรสร้างความดีให้เกิดขึ้นในสังคม เพื่อให้สังคมเป็นสุข โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น การมีความไม่ประมาททั้งในการประกอบ อาชีพ และความไม่ประมาทในชีวิต มีความเคารพต่อกติกาสังคม ต่อบุคคลผู้ควรเคารพ มี ความสันโดษคือการดำรงตนอยู่ด้วยเศรษฐกิจพอเพียง ชีวิตก็มีความสุขไม่เบียดเบียนใคร ให้เกิดความลำบากทั้งกายและใจ

มนุษย์สัมพันธ์เป็นเรื่องเด่นของพระพุทธศาสนา เพราะว่าหลักมนุษย์สัมพันธ์นั้น เป็นตัวชี้ว่าศาสนา จะเสื่อมหรือจะเจริญ คนจะยอมรับพระหรือศาสนาหรือไม่ ก็ขึ้นอยู่กับมนุษย์สัมพันธ์คำว่า “มนุษย์สัมพันธ์” คือ การเกี่ยวข้องกับคน เพราะมนุษย์ต้องอาศัยอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นทักษะสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของทุกสังคม มนุษย์สัมพันธ์นั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข การรู้จักยกย่องให้เกียรติซึ่งกันและกัน การรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา การรู้จักให้อภัย เหล่านี้เป็นต้น ล้วนต้องอาศัยวิธีสร้างมนุษย์สัมพันธ์ในการประสานความร่วมมือกับคนทั้งสิ้น เพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสามารถร่วมมือกันดำเนินงานของส่วนรวมให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีแล้ว ทำให้การคบหาสมาคมเป็นไปด้วยความราบรื่น เพื่อให้เกิดความพึงพอใจยินดีให้ความร่วมมือ นอกจากนี้ มนุษย์สัมพันธ์ยังมีความสำคัญในด้านอื่นๆ อีกด้วย(วิระพงษ์ ประองตอง, ละเอียต จงกลณี และ ประจิตร มหาหิง.2564)

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี

ความสามัคคีเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่สำคัญในการหล่อหลอมให้คนในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กล่าวได้ว่า ความสามัคคีเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างและการดำรงอยู่ขององค์กรจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาวิธีเสริมสร้างความสามัคคี การเสริมสร้างความสามัคคี เป็นกระบวนการหล่อ

หลอมให้บุคคลในสังคมมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ การเสริมสร้างความสามัคคีมีหลายวิธี เช่น การขัดเกลาทางสังคม การสร้างความปรองดอง และการประยุกต์หลักคำสอนทางศาสนา มาปฏิบัติ เมื่อองค์การปราศจากความขัดแย้ง จะเกิดความสงบสุข มีความสามัคคี รักใคร่ กลมเกลียว อันนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความผาสุกในสังคมไทย ความสามัคคี มีความหมายที่นิยามกันไว้ในความหมายที่คล้ายคลึงกัน เช่น ความพร้อมเพรียง ความปรองดอง ความสมานฉันท์ การรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน ความเป็นเอกภาพ โดยทั่วไปแล้วให้ความหมายของคำว่า “ความสามัคคี” ว่าการที่ทุกคนมีความพร้อมกาย พร้อมใจ พร้อมความคิดเป็นหนึ่งเดียวกัน(วรเศรษฐ์บัวดอก,2564)

หากมองในเชิงพุทธ สังคมที่พระพุทธเจ้าปรารถนาจะเห็นคือ “สังคมแห่งความพร้อมเพรียง” เพราะ “ความพร้อมเพรียงแห่งหมู่คณะ นำความสุขมาให้” สังคมแบบพหุนิยมนั้นเป็นสังคมที่จะต้องเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนต่าง ๆ ได้ดำรงอยู่ อย่าง “มีศักดิ์ศรี” และ “เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน” และสิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือ “การสร้างกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน” ที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ เพื่อทำให้สังคมของพระองค์เพียงพอที่จะรองรับกลุ่มคนต่าง ๆ ให้ได้รับความยุติธรรมอย่างเท่าเทียม เพื่อใช้ความยุติธรรมเป็นเครื่องสร้าง “สามัคคีธรรม” ให้เกิดขึ้น

การอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นธรรมดาที่จะเกิดปัญหามีความไม่เข้าใจกัน มีการกระทบกระทั่งกัน ก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในสังคม ดังนั้นการทำให้องค์การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข คือการสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้น ความสามัคคีจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จทั้งปวง ความสามัคคีจึงเป็นแหล่งพลังอันยิ่งใหญ่ที่จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคง ให้เกิดขึ้นได้ และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมทุก ๆ คนควรที่จะตระหนัก เอาใจใส่ และสร้างสรรค์ขึ้นให้มากที่สุด ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสหลักธรรมอันจะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น ประกอบด้วย

1. หลักสารณียธรรม 6 (วิ.ป. (ไทย) 8/274/368) (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2559) เป็นหลักธรรมที่ ช่วยให้เกิดความสามัคคีกัน 6 ประการ เป็นหลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึก ที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ให้เกิดขึ้นด้วย สารณียธรรม ทั้ง 6 ข้อ มีดังนี้

1) เมตตามโนกรรม หมายถึง การคิดดี การมองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาท ไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้ออกสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ

2) เมตตาวจีกรรม หมายถึง การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกัน และกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่าง ๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกันในยามที่มีใคร ต้องท้อถอยลง ไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหก มดเท็จ

3) เมตตากายกรรม หมายถึง การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย มีความอ่อนน้อม ถ่อมตน รู้จักสัมมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกัน ให้ได้รับความทุกข์เวทนา ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ ตลอดเวลา

4) สาธารณโภคี หมายถึง การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่เอาर्डเอาเปรียบ และมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

5) สีสสามัญญา คือ ความรักใคร่สามัคคีรักษาดีอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน การปฏิบัติตาม กฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่าง ๆ อย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล มีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตาม กฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้อื่น ไม่ก้าวก่ายหน้าทีกัน ไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใด ๆ ทั้งปวง

6) ทิฐิสามัญญา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนไว้ซึ่งจุดต่าง ของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

สาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคม อันจะ นำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าทั้งทั้งหลายทั้งปวง ดังพระพุทธรวจนะบทที่ว่า “สมคฺคยาน ตโป สุขุ ความสามัคคีของหมู่คณะเป็นเหตุ นำความสุขมาให้” กล่าวถึง การทำความดี การมีวาจาที่ดี และการคิดดีรวมถึง การให้การแบ่งปัน ความสามัคคีกลมเกลียว การไม่เอาเปรียบกัน การมีความคิดความเห็นร่วมกันหากมีการประพฤติปฏิบัติ ตามหลักคำสอนนี้ได้จะทำให้เกิดความผาสุกในการอยู่ร่วมกัน มีความกลมเกลียว และเกื้อกูลต่อกัน อันนำมาสู่ความรักความสามัคคีตลอดไป

2. สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสามัคคีอีกหลักธรรมหนึ่ง ที่กล่าวไว้ในพระพุทธรวจนะบทว่า “ความเป็น ผู้มีมิตรดี มีสหายดี มีเพื่อนดี นี้เป็นพรหมจรรย์ทั้งสิ้นทีเดียว มีด้วยกัน 4 ประการ คือ

1) ทาน คือ การให้ได้แก่ การเสียสละ การให้ปัน การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การแบ่งปันช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ การให้ทานให้เพื่อขจัดกิเลส

2) ปิยวาจา คือ การพูดคำสุภาพ อ่อนหวาน เพื่อให้เกิดความสามัคคี

3) อัถถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวง กว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน 2 ด้านคือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ และทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์

4) สมานัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย หมายถึง การวางตนได้เหมาะสม มีความหมาย 2 ประการ คือ วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม และปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้

ความเสมอภาคไม่เอาัดเอา เปรียบผู้อื่น เสมอในสุขและทุกข์ สังคหวัตถุ 4 คือ หลักธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ได้แก่ การให้การแบ่งปัน การพูดจาแต่สิ่งดี ๆ การประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น การวางตนให้เหมาะสม หลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้คนใน สังคมให้อยู่กันอย่างสันติ

พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมในการประพฤติปฏิบัติ ที่กล่าวถึง ความรัก ความปรารถนาดี ความยินดี ความไม่อิจฉา ริษยา รวมถึงความมีใจเป็นกลาง วางเฉย คือ การไม่อิจฉาริษยาความสุขของผู้อื่น และไม่เข้าเติม ถากถางกับความทุกข์ของผู้อื่น หากทุกคนในสังคมปฏิบัติได้ดังนี้ จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความรักปรารถนาดีต่อกัน

4. สปัจริยธรรม หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี ธรรมของผู้ดี สปัจริยธรรม มีบรรยายไว้หลายลักษณะ มี 7 ประการด้วยกัน คือ

- 1) ฉัมมัญญู เป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้หลักความเป็นจริง รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุ
- 2) อัตถัญญู รู้จักผล คือ รู้ความมุ่งหมาย รู้จักผลที่สืบเนื่องมาจากการกระทำ
- 3) อัณุตัญญู รู้จักตน คือ รู้จักตัวตนของเราเอง เช่น ฐานะ ความรู้ ความสามารถ ฯลฯ และประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักแก้ไขปรับปรุง

4) มัตตัญญู รู้จักประมาณ คือ เป็นคนรู้จักความพอดีหรือความพอเพียงทุก ๆ ด้าน รู้จักประมาณกำลังตนเอง 5) กาลัญญูตา การรู้จักเวลา คือ ใช้เวลาที่เหมาะสมในการทำกิจอันใด จัดลำดับงานและเวลาให้สัมพันธ์กัน

- 6) ปริสัญญูตา การรู้จักชุมชน คือ รู้จักสังคมที่อาศัยอยู่ และทำตนให้อยู่ร่วมกับสังคมได้

7) ปคคโลปรปริญญูตา การรู้จักบุคคล เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้จักเลือกคบคน สปัจริยธรรมทั้ง 7 ข้อนี้ สรุปเป็นคำจำกัดความง่าย ๆ คือ รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้บุคคล เป็นกุศลธรรมที่ทำให้คนเป็นคนดี เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งถือเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างแท้จริง การนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความสามัคคีให้กับคนในสังคมเป็นอีกวิธีหนึ่งที่สำคัญ มีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนในการเข้าสู่สังคม และปรับตัวเข้ากับสังคมอย่างมีความสุข เช่น สาราณียธรรม 6 เป็นหลักคำสอนที่กล่าวถึงการทำ การพูด การคิด การเสียสละแบ่งปัน การไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น เป็นหลักธรรมที่สอนให้เห็นแก่ผู้อื่น วิธีการปฏิบัติในการอยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่น สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการเสียสละ การพูด การทำตนเป็น ประโยชน์กับผู้อื่น การประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย เป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่น ผูกไมตรีกับผู้อื่น พรหมวิหาร 4 เป็นหลักคำสอนที่กล่าวถึงความรัก ความปรารถนาดี ความยินดีและการวางตัวเป็นกลาง เป็นหลักคำสอนที่กล่าวถึงการให้ความรักความเข้าใจกับผู้อื่น และเป็นหลักธรรมในการกำกับความประพฤติของบุคคลให้ปฏิบัติแต่สิ่งดีงาม สปัจริยธรรม 7 เป็นหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้ชุมชน เป็นหลักคำสอนที่ทำให้รู้จักตนเอง รู้จักสังคม เข้าใจคนรอบข้าง รู้จักแยกแยะและเลือกคบคน เมื่อบุคคลสามารถปฏิบัติตามหลักคำสอนทั้ง 7 อย่างได้ จะทำให้ทุกคนในสังคมมีความสุข เกิดความรักความสามัคคีกลมเกลียว เกิดความผาสุกในกลุ่มชนตลอดไป

พุทธทาสภิกขุ (2529) ได้กล่าวว่า ผลของความสามัคคีจะทำให้สิ่งที่หนักกลายเป็นเบา จะทำให้สิ่งที่ยากกลายเป็นง่าย จะทำให้สิ่งที่ช้ากลายเป็นของเร็ว หรือทำได้เร็ว

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2552) ได้ให้ความหมายของคำว่า “สามัคคี” ไว้ว่า สามัคคีหมายถึง ความ พร้อมเพรียง ความกลมเกลียว ความมีจุดรวมตัวเข้าด้วยกันหรือมุ่งไปด้วยกัน เมื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องมารวมประชุมพร้อมกัน เรียกว่า กายสามัคคี

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2542) ท่านยังได้กล่าวถึง ความสามัคคีของมวลมนุษยชาติว่าทุกคนสามารถปฏิบัติได้เพื่อ การอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อความสงบสุข ความเจริญของโลกมนุษยชาติทุกคนสามารถรวมมือกัน มีความสมัครสมานสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการสร้างสรรค์โลกได้ด้วยการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหาร ๔ ประการ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เพราะหลักธรรมดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เพื่อให้มนุษยชาติทุกคนเป็นพรหม คือ เป็นผู้สร้างสรรค์ อภิบาลโลก ช่วยกันบำรุงรักษาโลกนี้ให้มีสันติสุขด้วยเรี่ยวแรงความพากเพียรของมนุษย์เอง โดยไม่ต้องรอเทพเจ้าหรือ อำนาจวิเศษใด ๆ มาบันดาลให้

จากทัศนะเกี่ยวกับความสามัคคีของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) แสดงให้ทราบและเข้าใจว่าในสังคมปัจจุบัน ถือเป็นหลักความเสมอภาคที่แบบแผนความประพฤติต่าง ๆ ตามที่ถือสืบ ๆ กันมาแต่เดิม ได้ถูกล้มล้างไป หรือถูกตั้งข้อสงสัยไปหมด และทั้ง ๆ ที่มีแนวคิดภูมิปัญญาชนิดที่ว่า “รู้แจ้งเจนจบ” แพร่สะพัดไป แต่ชีวิตของผู้คนกลับสับสนวุ่นวายยิ่งกว่ายุค สมัยใด ๆ ในสภาพเช่นนี้คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ย้อนยุคสมัยมีมาแต่ครั้งทีอะไร ๆ ยังเป็นไปตามธรรมดาสามัญ ศาสนา ที่ย้อนยุคสมัย มีมาแต่ครั้งทีอะไร ๆ ยังเป็นไปตามธรรมดาสามัญกว่านี้ อย่างมากมายนั้น จะเป็นเสมือนกระแสน้ำที่พัดเข้ามาในห้องที่มีผู้คนแออัด บางทีอาจจะถึงเวลาแล้วที่เราจะหวนกลับไปหาคุณค่าที่เก่า ๆ แต่คงหนักกว่า เมื่อการดำเนินชีวิตและกิจต่าง ๆ ยึดหลักความเอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจกัน มากกว่าจะมุ่งหาผลประโยชน์ให้แก่ตน ก็จะเห็นผลปรากฏว่าชีวิตและกิจการเหล่านั้นมิใช่จะเลวร้ายอย่างที่เรเคยคิด และที่แท้แล้วมันจะช่วยให้ชีวิตของเราโปร่งโล่งเบา สบายขึ้นด้วย คนปัจจุบันจำนวนมากมองชีวิตทุกวงการเป็นการต่อสู้ระหว่างผลประโยชน์ที่ขัดกัน เกิดเป็นฝ่ายนายจ้างกับ ลูกจ้าง รัฐบาลกับราษฎร คนมีกับคนจน และแม่แต่หญิงกับชาย หรือลูกกับพ่อแม่ เมื่อคนถือเอาทรัพย์และอำนาจเป็น จุดหมายของชีวิต สังคมก็กลายเป็นสนามต่อสู้ระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวที่ขัดกัน เราก็เลยต้องเที่ยวหาจริยธรรมสำหรับมาป้องกันผลประโยชน์แบบเห็นแก่ตัว โดยถือ “สิทธิของแต่ละคนที่จะแสวงหาความสุข” ต้องหาจริยธรรม ดังเช่น “สิทธิมนุษยชน” มากอยกีดกันกันและกันไว้ ไม่ให้คนมาเชือดคอหอยกัน ในระหว่างที่กำลังวิ่งหาความสุขนั้น

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขตามหลักพระพุทธศาสนา

หลักพุทธธรรมเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญยิ่งที่จะเป็นพลังผลักดันและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเกิดสันติสุขได้ สามารถแก้ปัญหาสังคมที่มีความขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงได้และ คลี่คลายประเด็นปัญหาและผลกระทบจากความขัดแย้งทางสังคม ตลอดจนจนเป็นมาตรการป้องกันการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้น หลักพุทธธรรมที่ขับเคลื่อนให้เกิดสังคมสันติสุข ได้แก่

1. หลักเมตตาธรรม ธรรมภาสิตว่า โลกโปกดภูมิภาคนิเวศน์ เมตตา แปลว่า เมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก (กรมการศาสนา, 2537) เมื่อพิจารณา ธรรมภาสิตนี้ จะพบว่า เมตตา มีคุณค่าและความสำคัญต่อสังคมโลกมาก เพราะทำให้โลกมนุษย์เรา อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ซึ่งบุคคลควรปลูกเมตตาให้เกิดขึ้นในจิตใจ การจะปลูกเมตตาให้เกิดขึ้น ในใจของคนนั้น ต้องเกิดจากการฝึกฝนอบรมจิตใจอยู่เสมอ ด้วยการหมั่นพิจารณาความจริงของชีวิตว่า เราเกิดมาก็ต้องตายไม่เร็วหรือช้าก็ต้องตายด้วยกันทั้งสิ้น เมื่อเรามีความโกรธขึ้นมาเราต้องมีสติที่จะ ระวังความโกรธนั้นไม่ให้แสดงออก และพิจารณาความโกรธลงไปให้ลึกซึ้งว่า ทุกชีวิตต่างก็รักตนเอง ไม่ปรารถนาที่จะได้รับความเจ็บปวดหรือการชิงชัง เมตตา เป็นคุณธรรมที่ทำให้คนในโลกเกื้อกูลกันเกิดความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน(พระมหาบุญเรือน ปภังกร (พิลาพันธ์),2542) ถ้าในโลกนี้มีแต่คนมีเมตตาและเป็นผู้เสียสละ ปัญหาต่างๆ ย่อมไม่เกิดขึ้น ฉะนั้น ในการขับเคลื่อนให้สังคมเกิดสันติสุข จะต้องยึดหลักเมตตาธรรมที่เป็นเมตตา ที่ไม่จำกัด เมตตาได้ทุกเมื่อ กับคนทุกคน มีเมตตาเสมอต้นเสมอปลาย เมื่อสามารถเมตตาได้กับคน ทุกคน ไม่ว่าจะเชื่อชาติศาสนาใดก็ตามโดยเห็นว่าเขาเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกกับเราแล้ว เราก็จะไม่ไปเบียดเบียนกัน เมตตา จึงสามารถสลายกิเลสที่เป็นรากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งเกลียดชัง ในสังคม ที่แบ่งแยกคนให้แบ่งฝักแบ่งฝ่ายที่เรียกว่าวิกฤตแบ่งขั้ว อันเป็นความขัดแย้งที่เกิดจาก ตัณหา มานะ และทิฐิได้ เพราะความเมตตา มีลักษณะเป็นหนึ่งเดียวไม่มีแบ่งแยก ไม่มีการเลือกปฏิบัติ ความเหมือนกันทำให้ไม่มีเขาไม่มีเรา คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นว่าเป็นอย่างเดียวกับเราสังคมก็จะมีความสุข

2. หลักอภัยทาน อภัยทาน หมายถึง การอดโทษ หรือการยกโทษให้แก่กัน ไม่ถือโทษโกรธพยาบาทอาฆาตจองเวร ต่อกันอีกต่อไป การให้ในลักษณะนี้เป็นการสร้างบรรยากาศของสมานฉันท์ให้เกิดขึ้น โดยการที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลได้แสดงให้บุคคลอื่น หรือกลุ่มบุคคลอื่นไม่มีความเกรงกลัว ขลาดกลัว หรือหวาดระแวงต่อการคิด พุด และการกระทำของเรา อันเป็นการเปิดพื้นที่ให้จิตของเราได้มีโอกาสให้อภัยในสิ่งที่ คนอื่นทำไม่ดีกับเรา หรือขออภัยต่อบุคคลอื่น ในสิ่งที่เราได้ล่วงละเมิดในวิถีทางที่ไม่เหมาะสมอย่างใด อย่างหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การไม่จองเวร หรือพยาบาทซึ่งกันและกัน หลักพุทธธรรมได้ชี้ให้เห็นจุดเด่น ของการให้อย่างน้อยสองประการ กล่าวคือ ผู้ให้ยอมผูกไมตรีไว้ได้ และผู้ให้ยอมเป็นที่รัก คนหมู่มาก ย่อมคบเขา หลักการเช่นนี้เป็นการให้ความสำคัญแก่ผู้ให้ ซึ่งได้รับการยอมรับจากผู้รับ หรือบุคคลทั่วไป ที่แสดงความชื่นชมต่อการให้ แม้จะไม่ได้เป็นผู้รับโดยตรงก็ตาม ฉะนั้น การให้ที่นำไปสู่การผูกมิตร และนำมาซึ่งความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในบรรยากาศของความยึดแย้งกันก็คือ การให้อภัย เหตุผลสำคัญของการให้อภัยเกิดจากพื้นฐานทางความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ใครบ้าง ไม่มีโทษ ใครบ้างไม่มีความผิด ใครบ้างไม่ถึงความหลงใหล ในโลกนี้ ใครเป็นผู้มีปัญญา เป็นผู้มั่งคั่งในกาล ทุกเมื่อเล่า ฉะนั้น เมื่อเราขอโทษอยู่หากบุคคลใดไม่ยอมยกโทษให้ ยังมีความโกรธอยู่ภายใน มีความแค้นเคืองหนักบุคคลนั้น ชื่อว่ายอมผูกเวร ซึ่งการผูกเวรดังกล่าวจะนำไปสู่ผลลบแก่มนุษย์และสังคม ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ การให้อภัยจึงมีความสำคัญในวิถีชีวิต และการดำรงอยู่ของมนุษย์ทั้งในเชิงปัจเจก และสังคมที่จะก่อให้เกิดสันติสุข

3. หลักขันติธรรม ขันติ หมายถึง ความอดทนที่เกิดขึ้นจากการที่เราถูกกระทำโดยฝ่ายตรงข้าม ไม่ว่าจะ เป็น “โจทก์” หรือ “คู่กรณี” ของเราก็คงตาม ซึ่งคำว่า “ถูกกระทำ” นั้น อาจเป็นการถูกกระทำทั้งทางตรงหรือทางอ้อม ก็ได้ เช่น การด่า การทำร้าย การกล่าวเสียดสี การหมิ่นประมาท เป็นต้น แต่เราเองก็มีได้คำตอบ

หรือ ทำร้ายตอบต่อคุณกรณของเรา พระพุทธเจ้าและพระสาวกหลายรูปได้ชื่อว่า “เป็นนักขันติบุคคล” ดังจะเห็นได้จากกรณีที่น่ามาคันธยาได้จ้างทาสและกรรมกรไปดำพระพุทธรูปว่า “เปรต อสุรกายและ สัตว์เดรัจฉาน” เป็นต้น แต่สิ่งที่พระพุทธเจ้าแสดงออกมาคือ “ความอดทน” ขณะที่พระอานนท์พยายาม ที่จะนิมนต์ให้พระองค์เสด็จไปที่อื่นเพื่อหลีกเลี่ยงสถานการณ์ดังกล่าว พระองค์ได้ชี้ให้เห็นว่า “การหนี” ไม่ใช่วิธีการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง แท้ที่จริงแล้วการหนีดังกล่าวไม่ได้มีเป้าประสงค์เพื่อที่จะหนี “คนอื่น” แต่เรากำลังหนี “ตัวเอง” ที่ไม่สามารถ “อดทน” ต่อคำตำหนิตัวเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงเปรียบ พระองค์เองเหมือนกับช้างว่า เมื่อก้าวสู่สงครามแล้วก็ต้องพร้อมน้อมรับลูกศร หรืออาวุธต่างๆ ที่จะเข้า มากระทบ ฉะนั้น หากวิเคราะห์คำว่า “สงคราม” ที่พระองค์มุ่งเน้นนั้นน่าจะหมายถึง “สงครามการต่อสู้กับกิเลสหรือคำตำหนิตัวด้วยความอดทนมากกว่าอื่นใด” ฉะนั้น ขันติธรรม คือ การทนต่อกันได้ จึงจะทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้

4. หลักอนัตตา อนัตตา หมายถึง การลดทอน รื้อถอน ทำลาย และสลายการยึดมั่นถือมั่นในความ เป็นอัตลักษณ์ ความเป็นอัตลักษณ์อาจจะมีจุดแข็งในแง่ของความเป็น “เอกภาพ” ของชุมชน หรือสามารถ ดำรงคงไว้ ซึ่ง “ชาติพันธุ์” แต่จุดด้อยที่สำคัญก็คือการแสดงออกในลักษณะดังกล่าวอาจจะทำให้เกิดการยึดมั่น ใน ความเป็น “ชาตินิยม” หรือ ชาติพันธุ์ของตนเองจนเป็นที่มาของการ “ดูถูก” “ดูหมิ่น” “เหยียดหยาม” และ “เกลียดชัง” คนอื่น กลุ่มอื่น ชาติพันธุ์อื่นๆ ในแง่ของ “วรรณะ” “ความรู้” “ภาษา” เป็นต้น หลักฐานเชิงประจักษ์ในกรณีนี้ก็คือ “เจ้าศากยะ” นอกจากจะต้อง “เดือดร้อน” จากการทำ “สงคราม” นั้นแล้ว ยังต้อง “สูญเสียเผ่าพันธุ์ศากยะ” จากการทำสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์กับพระเจ้าวิชชุกะด้วย อีกประการหนึ่งของ “ความเป็นอัตลักษณ์” ก็คือ การไม่ยอมเปิด “โลกทัศน์ความคิด” ของตัวเองเพียงเพื่อยอมรับ ฟังความคิดเห็น หรือการแสดงออกของบุคคลอื่นๆ ในสังคม หรือบางครั้งอาจจะ “ฟังแต่ไม่ได้ยิน” สิ่ง ที่ บุคคลอื่นๆ นำเสนอ การไม่เปิดรับดังกล่าวกลายเป็นที่มาของการ “สูญเสีย” แนวร่วม หรือองค์ความรู้ ที่ทรงคุณค่า “อนัตตา” ดังที่ พระพุทธเจ้าทรงย้ำในประเด็นนี้กับเจ้าศากยะทั้งหลายว่า “เราได้เห็นหมู่มสัตว์ กำลังดิ้นรนอยู่ด้วยทิวฏฐิ (เพราะ ทิวฏฐิ)” ฉะนั้น “มุนียอมไม่กล่าวยกย่องตนในบุคคลที่เสมอกัน ผู้ต่ำกว่า ผู้สูงกว่า และยอมไม่ยึดมั่นถือมั่น เมื่อ เข้าใจเรื่องอนัตตา ย่อมสามารถประสานประโยชน์ร่วมกันได้ พุทธธรรมข้อนี้ จึงเป็นพลังสร้างคนในชาติให้เกิด ความสามัคคีและขับเคลื่อนสังคมสู่สันติสุขได้

5. การวะ หมายถึง ความเคารพผู้ใหญ่ หรือบุรุษอาวุโสผู้ทรงธรรมซึ่งทำหน้าที่ในการชี้ “ขุมทรัพย์” ให้แก่เรา ความเคารพในองค์ความรู้ที่เราได้รับการชี้แนะจากบุคคลอื่น และความเคารพที่ประชุม หรือ มติที่ ประชุม การแสดงความเคารพ ยกย่อง ให้เกียรติ หรือให้ความสำคัญแก่ “บุคคล” “ข้อมูลหรือ องค์ความรู้ ธรรม” และ “ประชาคม” โดยลำดับ การแสดงออกซึ่งความเคารพ ให้เกียรติ หรือยกย่อง “องค์ประกอบที่ สำคัญ” ดังกล่าวจัดได้ว่า เป็นหัวใจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของนักสันติวิธี เพราะรัฐบุรุษ อาวุโส นั้น ได้ชื่อว่า “อาวุโสโดยธรรม” ไม่ได้หมายถึงอาวุโสด้วยอายุ ฉะนั้น การเคารพบุคคลดังกล่าว ย่อมหวังผลเลิศในแง่ของ การได้รับความเอ็นดู ความรักและการสนับสนุนส่งเสริมในมิติต่างๆ จากท่าน และได้รับการแนะนำพร่ำบอก ประดุจการชี้ขุมทรัพย์ที่ประมาณค่ามิได้ อันส่งผลเชิงบวกต่อเราในลำดับต่อไป และในขณะเดียวกัน ปัญหา ความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ หรือคฤหัสถ์ เกิดขึ้น จากการไม่เคารพในรัฐบุรุษอาวุโส ดังจะเห็นได้ จากกรณีของพระเทวทัตหรือกรณีของพระภิกษุ ฉัพพัคคีย์ เป็นต้น กระบวนการของความเคารพ ให้เกียรติ

และยกย่อง โดยไม่ดูหมิ่นดูแคลน “บุคคล” “องค์ความรู้” และ “สังฆะ” นอกจากเป็นหลักการที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของพระสังฆธรรมแล้ว ยังจัด ได้ว่าเป็นหลักการสำคัญที่จะทำให้กระบวนการในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีได้ดำเนินไป อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น(พระมหาบุญเรือน ปภังกร (พิลาพันธ์) เมื่อปฏิบัติตามหลักการธรรมนี้ สมาชิกในสังคม ก็จะทำให้ความเคารพต่อกันก่อให้เกิดสันติสุขได้

6. หลักสามัคคีธรรม สามัคคีหมายถึง ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญว่า “ธรรมอย่างหนึ่งเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เกิดขึ้นเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” ธรรมอย่างหนึ่ง ดังกล่าวก็คือ “ความสามัคคี” จะเห็นว่าเมื่อใดก็ตามที่พระสงฆ์เกิดความพร้อมเพรียงกัน ชื่นชม ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำกลมกลืนกับน้ำนมมองดูกันและกันด้วยสายตาที่รักกันอยู่ การบาดหมางกัน การข่มขู่กัน การขับไล่กัน ย่อมไม่เกิดขึ้น อีกทั้งทำให้ประชาชนที่ยังไม่เลื่อมใสยอมเลื่อมใส ส่วนผู้ที่เลื่อมใสแล้วก็จะเลื่อมใสกันมากยิ่งขึ้น “หลักการสามัคคี” ในพระพุทธศาสนานี้เป็นประเด็นที่ยิ่งใหญ่ และสำคัญอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากหลักฐานต่างๆ ที่ชี้ให้เราได้ประจักษ์แล้ว ในประวัติศาสตร์ของ สังคมมนุษย์ที่แตกแยกเพราะขาดความรักสามัคคี ขาดความปรองดองสมานฉันท์

7. หลักพรหมวิหารธรรม พรหมวิหาร หมายถึง ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของผู้ใหญ่ ประกอบไปด้วย “เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา” ชุดของแนวคิดนี้ประกอบไปด้วย “แนวคิดเชิงรับ” ได้แก่ “เมตตาและอุเบกขา” และ “แนวคิด เชิงรุก” ได้แก่ “กรุณา และมุทิตา” โดยมี “ปัญญา” เป็น “กุนซีอ” หรือ “เสนาธิการ” คอยบัญชาการ อยู่เบื้องหลังแนวคิดดังกล่าว หลักการเหล่านี้ พระพุทธเจ้ามักจะใช้ควบคู่กันอยู่เสมอ จะเห็นว่า เมื่อพระองค์ใช้หลัก “เมตตาธรรม” ต่อเพื่อนมนุษย์ พระองค์ก็มักจะใช้หลัก “กรุณา” ควบคู่กันไปด้วย ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ “พระคุณทั้งสาม” ของพระองค์ ได้แก่ “พระบริสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ และพระ ปัญญาคุณ” หากเทียบหลักการนี้เข้ากับ “พรหมวิหารธรรม” ก็คือ “บริสุทธิคุณ” นั้นเปรียบประดุจ “ความรัก” ที่บริสุทธิ์และงดงามที่พระองค์มีต่อสรรพสัตว์ อาศัย “เมตตา” เป็นพื้นฐานจึงทำให้พระองค์ มีความ “กรุณา” เสด็จไปโปรดหมู่สัตว์ทั้งหลายที่ประสบปัญหาต่างๆ เช่น ช่วยเหยี่ยวยารักษาสภาพ จิตของบุคคลที่ต้องสูญเสียญาติอันเป็นที่รัก ไม่ว่าจะเป็นางวิสาขา นางปฎาจารา นางกิสาโคตมี เป็นต้น รวมไปถึงพระกรรณามีต่อ “พระเทวทัตต์” “ช่างนาฬาคีรี” ซึ่งไม่ได้แตกต่างไปจากพระกรรณามีต่อ “ราหุล” แต่ประการใด หลักพรหมวิหารธรรมนี้ จึงเป็นพลังขับเคลื่อนก่อให้เกิดสันติสุขใน สังคมได้

8. หลักสารณียธรรม สารณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นเหตุ หรือเป็นที่ตั้งแห่งการระลึกถึงกัน ซึ่งประกอบไปด้วย กลยุทธ์ที่สำคัญ 6 ประเด็น กล่าวคือ 1) ตั้งเมตตาภายกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยชวนชววย กิจธุระของเพื่อนด้วยกาย เช่น พยาบาลภิกษุที่เป็นไข้ เป็นต้น ด้วยจิตที่เมตตา 2) ตั้งเมตตาวัจกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้า และลับหลัง คือ ช่วยชวนชววย ในกิจธุระของเพื่อนด้วยวาจา เช่น กล่าวตักเตือน เป็นต้น ด้วยจิตเมตตา 3) ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ คิดแต่สิ่งที่ดีๆ ให้เกิดประโยชน์แก่เพื่อน 4) แบ่งปันลาภที่ตนได้มาแล้วโดยชอบธรรม ให้แก่เพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ไม่หวงเอาไว้ บริโภคผู้เดียว 5) รักษาศีลของตนเองให้บริสุทธิ์

เหมือนกับเพื่อนพรหมจารีอื่นๆ และไม่ทำตนให้เป็นที่ น่ารังเกียจหรือตำหนิจากผู้อื่นในแง่ของศีลาจารวัตร 6) เมื่อเกิดปัญหาได้บทสรุปไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อนพรหมจารีไม่วิวาทกับใคร พระพุทธองค์ทรงย้ำว่า “แนวคิดดังกล่าวจะทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพเป็นไปเพื่อการอนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี เพื่อความเป็นอันเดียวกัน” ประเด็นที่น่าสนใจคือหลักการนี้เอื้อต่อ การทำให้เกิดกระบวนการ “สามัคคีธรรม” ด้วย และนำไปสู่สังคมสันติสุขได้

9. สังคหัตถุธรรม หลักสังคหัตถุธรรม นั้นมีเป้าหมายเพื่อป้องกันความขัดแย้ง ของหมู่ชนในสังคมและเสริมสร้าง สันติสุขในสังคม “สังคหัตถุธรรม” หมายถึง “คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้” หรือ “หลักการ สงเคราะห์ คือ ช่วยเหลือกัน ยึดเหนี่ยวใจกันไว้ หลักการชุดนี้ประกอบไปด้วยพื้นฐานแนวคิดเชิง พุทธสันติวิธี 4 ประการ กล่าวคือ 1) การให้ (ทาน) การให้ ประกอบไปด้วย “การให้วัตถุ” (วัตถุทาน) “การให้ความรู้” (ธรรมทาน) และ “การให้อภัย” (อภัยทาน) การให้เป็นหลักการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การกระจายรายได้ที่ เป็นธรรมและเป็นการสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูล ร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความมีน้ำใจซึ่งนำไปสู่สังคมสันติสุข(พระครูวิรัตธรรมโชติ และ สำเริง แก้วเรืองฤทธ .(2557) และป้องกันมิให้เกิดการปลุกปั่นเพื่อสร้างม็อบในทางการเมือง ที่นำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงในทางสังคม 2) วาจาเป็นที่รัก (เปยยวัชชะ หรือปิยวาจา) เมื่อกล่าวถึง “คำพูด” หรือ “การพูด” มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างบรรยากาศของความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในขณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล ระหว่างกันของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล ฉะนั้น ในขณะที่น่าเสนอข้อมูล หรือเจรจาต่อรองเพื่อแสวงหา ฉันทามติ (Consensus) ร่วมกันนั้น พระพุทธเจ้าจะตรัสเตือนพระภิกษุให้พยายามหลีกเลี่ยงถ้อยคำ ที่ขัดแย้งกัน “วาจาสุภาสิต” ตามคำสอน พระพุทธเจ้านั้นต้องประกอบไปด้วยคำที่ “จริง” ไพเราะ เหมาะกาล ประสานสามัคคี มีประโยชน์ และประกอบไปด้วยเมตตาธรรม ฉะนั้น หลักการเหล่านี้จัดได้ ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำไปประยุกต์ใช้เจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อระงับความขัดแย้งในมิติต่างๆ ที่สร้าง ความเกลียดชังหรือยุยงให้เกิดความรุนแรงทางสังคม 3) การประพฤติประโยชน์ (อตัถจริยา) พื้นฐานของการนำเสนอกระบวนการจัดการความ ขัดแย้งโดยพุทธวิธีที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การที่นักสันติวิธีต้องสร้างคุณธรรมภายในที่ว่าด้วย “การประพฤติสิ่งที่เกิดประโยชน์” ให้เกิดขึ้น เพราะหากไม่สามารถพัฒนาคุณธรรมอันนี้ให้เกิดขึ้นภายใน จิตแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดแก่คู่กรณีได้ เนื่องจากอาจจะเกิดความท้อแท้ หรือไม่สามรถอดทนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น 4) การวางตนสม่าเสมอ (สมานัตตา) การวางตนสม่าเสมอจัดเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ กระบวนการในการจัดการความขัดแย้งโดยอาศัยสันติวิธีบรรลุเป้าหมายคือ “ความเป็นกลาง” เพราะเป็น ตัวแปรสำคัญในการสร้าง “ความเชื่อมั่น” ให้เกิดขึ้นแก่คู่กรณี หลักการดังกล่าวนี้คือหลักการแห่ง “การวางตนสม่าเสมอ” ตามนัยแห่งสังคหัตถุธรรมที่นำไปสู่สังคมสันติสุข

หลักมนุษยสัมพันธ์ในการทำหน้าที่กัลยาณมิตร

มนุษย์รวมกันเป็นกลุ่มสังคม การติดต่อเกี่ยวข้องกันหรือการมีมนุษยสัมพันธ์มีความจำเป็น และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เริ่มจากสังคมที่ไม่ซับซ้อนมนุษย์ก็จะมี การพบปะพูดคุย ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันสิ่งของการไปเยี่ยมเยียน การต้อนรับขับสู้ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ดังจะเห็นได้จากคำกลอน

ที่ว่า“ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” การคบหาสมาคมก็มีใช้แต่เพียงผิวเผิน เป็นการคบหากันเป็นเพื่อนสนิท มีความหวังดีต่อกัน ดังคำกล่าวที่ว่า“ปลุกอินโยปลุกไมตรีดีกว่าพาล” การมีเพื่อนทำให้ได้ร่วมกันคิดช่วยกันทำ ดังสุภาษิตที่ว่า “สองหัวดีกว่า หัวเดียว” ถ้ายิ่งหลายหัวก็ยิ่งจะดีขึ้น พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในกลุ่มสังคมที่ไม่เป็นทางการซึ่งมนุษย์ทำไป ด้วยความเต็มใจและจริงใจตลอดเวลา (ม.ร.ว.สมพร สุกทัศน์, 2548 : 14) ดังนั้นการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทำให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปด้วยความราบรื่น และก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม

ในมุมมองนักจิตวิทยา อีริค ฟอรัมเป็นนักสังคมศาสตร์ แต่ได้รับการอบรมด้านจิตวิเคราะห์ ร่วมด้วย เขาเชื่อว่ามนุษย์ยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับความอ้างว้างเดียวดายด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น

1) การที่มนุษย์มีเหตุผลและจินตนาการต่าง ๆ ทำให้มนุษย์มีวิวัฒนาการทางอารยธรรมเพิ่มขึ้นในขณะเดียวกันก็แยกตัวเหินห่างจากธรรมชาติ จากสัตว์โลกพวกอื่น ๆ และจากบุคคลอื่น ๆ

2) มนุษย์แสวงหาอิสระเสรีทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา เมื่อได้มาแล้วก็จำเป็นต้อง แลกเปลี่ยนด้วยความอ้างว้าง เช่น เด็กวัยรุ่นที่เป็นอิสระพ้นจากความดูแลพ่อแม่ผู้ปกครอง จะพบว่า ตัวเองเผชิญความว้าเหว

3) พัฒนาการทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ในวัตถุใช้สอยประจำวัน เช่น เครื่องมือเพื่อความบันเทิง เครื่องทุ่นแรงในการทำงาน ทำให้มนุษย์มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นน้อยลง เมื่อต้องติดต่อพูดจากรู้ที่ห่างเหินไว้ตัว

หลักกัลยาณมิตรคือหลักทางพุทธจิตวิทยาที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้ทุกคนเกิดมนุษยสัมพันธ์ อันดีต่อกัน นำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและทำให้สามารถพัฒนาตนเองได้ใน 3 ด้าน หลัก ๆ กล่าวคือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจและด้านสติปัญญา มีหลายหลักพุทธธรรมด้วยกัน (ทองทิพภา วิริยะพันธ์, 2546 : 52) ซึ่งมนุษย์ทุกคนสามารถฝึกการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีได้ ถ้ามีความปรารถนา มีความตั้งใจจริง พร้อมทั้งจะฝึกฝน ศึกษาหาความรู้ ประสบการณ์และนำไปปฏิบัติจริง ๆ เพื่อให้เกิด ทักษะในการสร้างความสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพ

การเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์โดยใช้หลักพุทธจิตวิทยานั้น จะทำให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคม ได้อย่างมีความสุข เช่น หลักกัลยาณมิตร 7 ประการ จะอธิบายเรื่อง การเป็นที่รักที่พอใจ เป็นที่ยกย่อง เป็นผู้กล่าวสอน เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ และไม่ชักนำในสิ่งที่เสื่อมเสีย

ลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร “กัลยาณ” หมายถึง งาม, ดี และ “มิตร” หมายถึง เพื่อนรักใคร่ที่สนิทสนมคุ้นเคย ดังนั้น กัลยาณมิตร จึงมีความหมายว่า เพื่อนที่ดี, เพื่อนที่งาม หรือเพื่อนที่รักใคร่คุ้นเคยที่ดี กัลยาณมิตร มิได้หมายถึงเพื่อนที่ดีตามความหมายทั่วไปเท่านั้น แต่เป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรม มีความตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมทำหน้าที่ของชาวพุทธที่ดีเพื่อยังประโยชน์ให้ถึงพร้อมทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นผู้สั่งสอนแนะนำ ชักนำไปในหนทางที่ถูกต้องดีงาม

ซึ่งกัลยาณมิตรที่ดีนั้นจะต้อง ประกอบไปด้วยคุณสมบัติของกัลยาณมิตร 7 ประการ สมเด็จพระพุทธเจ้าตรัสคุณสมบัติของกัลยาณมิตร 7 ประการ ในพุทธนิมิตตสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย มิตรประกอบด้วยองค์ 7 ประการ เป็นผู้ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ แม้ถูกขับไล่ก็ตาม

1. เป็นที่รักเป็นที่พอใจ (lovable; endearing)
2. เป็นที่เคารพ (estimable; respectable; venerable)
3. เป็นที่ยกย่อง (adorable; cultured; emulable)
4. เป็นผู้กล่าวสอน (being a counsellor)
5. เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ (being a patient listener)
6. เป็นผู้พูดถ้อยคำลึกซึ้งได้ (able to deliver deep discourses or to treat profound subjects)
7. ไม่ชักนำในอฐานะ (never exhorting groundlessly; not leading or spurring on to a useless end)” (อง.สตตก. (ไทย) 23/34/33 อ้างในพระพรหมคุณาภรณ์, 2558 : 204)

คุณ 7 ประการดังกล่าวมาแล้วนี้ ย่อมมีคุณแก่ตนและแก่ผู้ปฏิบัติตลอดทั่วไปในพระพุทธศาสนา ฉะนั้น ถ้าหากว่าผู้ที่เป็นกัลยาณมิตรขาดคุณ 7 ประการนี้ไป เพียงประการใดประการ หนึ่งแล้ว จะเรียกได้ว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยกัลยาณมิตรที่แท้ยังไม่ได้ โดยเหตุนี้ควรพยายามอบรม ตั้งตนไว้ให้สมบูรณ์ด้วยคุณทั้ง 7 ประการนี้ เพื่อจะได้ชื่อว่าเป็นกัลยาณมิตรที่แท้ ที่แท้ พร้อมมูล โดยประการทั้งปวง ซึ่งอาจนำคุณสมบัติทั้ง 7 ประการนี้ มาบูรณาการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีได้ ดังนี้

การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีตามหลักกัลยาณมิตร 7 ประการ

- 1) เป็นที่รักเป็นที่พอใจ (lovable; endearing) คือ น่ารัก
 - 1.1) น่ารัก หมายถึง ควรเป็นที่สบายใจเมื่อเข้าใกล้ คือ เมื่อได้พบเจอครั้งใดก็มีความสุข แต่ความสดชื่น แจ่มใสไร้เรงเบิกบานใจอยู่เป็นนิตย์ ยิงได้เข้าใกล้ได้สนทนาพูดคุยด้วยยิ่งสบายใจ ชวน ให้ปรึกษาไต่ถาม
 - 1.2) ยิ้ม ในการสร้างมิตรภาพนั้น หลักที่สำคัญก็คือ อย่าแสดงอาการ หรือความต้องการในการสร้างมิตรภาพออกมามากเกินไป เพราะเมื่อใดก็ตามที่คุณแสดงออกถึง ความปรารถนา หรือความ ตั้งใจอย่างมุ่งมั่นในเรื่องนี้จะเกิดผลลบกับตัวของตนเอง นั่นคือ บุคคลอื่นจะหนีคุณหมด ดังนั้น การ สร้างมิตรภาพต้องอยู่บนพื้นฐานของความพอดีและความพึงพอใจของเราและบุคคลอื่น ไม่จำเป็นต้อง บอกตนเองว่า เราต้องเป็นที่รู้จักของทุกคนหรือทุกคนต้องรู้จักเรา สิ่งสำคัญที่สุด คือ ต้องรู้จักขอบคุณ เมื่อคนอื่นทำคุณประโยชน์ให้
 - 1.3) ขอบคุณ เป็นคำที่เราไม่สามารถลืมได้เลย จงเรียนรู้ที่จะพูดคำว่า “ขอบคุณ” ในกรณี ที่มีคนทำอะไรให้แก่คุณ แม้ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยๆ ก็ตาม และควรตั้งใจพูดและจริงใจด้วย เพราะการ พูดขอบคุณแบบตั้งใจ จะทำให้ผู้ฟังรวมถึงผู้ได้รับคำขอบคุณ ตระหนักได้ถึงน้ำเสียงและกริยาอาการของ คุณว่าจริงใจและ

ตั้งใจในการกล่าวนั้น แต่ถ้าคุณพูดแค่เป็นพิธีการ น้ำเสียงและกิริยาของคุณจะไม่ แสดงออกถึงความโดดเด่น และก็มีค่าเหมือนกับไม่ได้พูดอะไรเลย

2) เป็นที่เคารพ (estimable; respectable; venerable) คือ น่าเคารพ

2.1) น่าเคารพ หมายถึง ควรเป็นผู้ที่อุดมไปด้วยคุณธรรมความดีจนเป็นที่ทราบโดยทั่วไป เมื่อหมู่ญาติได้พบเห็นก็อดไม่ได้ที่จะแสดงความเคารพด้วยความชื่นชม นอกจากนี้แล้ว ยังต้องเป็นผู้วาง ตนได้อย่างเหมาะสมตลอดเส้นทางการทำหน้าที่ต่างๆ จนทำให้เกิดความมั่นใจอบอุ่นใจ เชื่อมั่นอย่าง สนิทใจว่า จะเป็นที่พึ่งที่ปรึกษาได้อย่างแน่นอน ดังนั้น ควรเคารพในความเป็นมนุษย์ของทุกคน โดยไม่มี ชั้นวรรณะ ปฏิบัติต่อกัน ในลักษณะของคนกับคน บุคคลอื่นคือมนุษย์ร่วมโลกและสังคมเดียวกันกับเรา มี เกียรติ มีค่า และมีสิทธิเท่าเทียมกับเรา เราจึงควรให้เกียรติ เกรงใจและไม่ล้าสิทธิของผู้อื่น กล่าวทำในคุณ งามความดีต่างๆ

2.2) ความกล้า : ความกล้าในที่นี้ หมายถึงความกล้าในการที่จะทำจิตใจของเราให้กล้าเข้าไป ทักทายผู้อื่นก่อน ปัญหาส่วนใหญ่ของคนเราก็คือ ความไม่กล้าที่จะสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นก่อน หรือ เรียกว่า ขี้อาย นั่นเอง อาการขี้อาย เริ่มต้นไม่ถูก เป็นปัญหาที่ทำให้เราพลาดโอกาสในการสร้าง ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และความกลัวเป็นสิ่งที่ทำให้เราไม่กล้าที่จะทำอะไร และในที่สุด ก็จะเป็นการ ยากที่เข้ากับผู้อื่นได้

3) เป็นที่ยกย่อง (adorable; cultured; emulable) คือ น่าเทิดทูน

3.1) น่าเทิดทูน หมายถึง ควรมีความรู้สึกชื่นชมที่เกิดขึ้นภายในและอดไม่ได้ที่จะเอา คุณธรรมความดีของเพื่อนมากล่าวเล่าขานให้หมู่ญาติทั้งหลายได้รับฟังอย่างไม่รู้เบื่อ อยากจะชักชวนให้ ได้ไปพบเจอ ได้ไปฟังธรรมจากเพื่อน เพราะเชื่อมั่นว่า ไม่ว่าจะมีปัญหายุ่งยาก หนักหนาเพียงใด เพื่อน ย่อมแก้ไขให้ได้หมดทั้งสิ้น (

3.2) หัดเป็นผู้กระทำให้สิ่งใดๆ ให้ผู้อื่นบ้าง เช่น รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ให้การยอมรับนับถือ ให้ เกียรติ รู้จักเคารพผู้อาวุโสกว่า รู้จักการอ่อนน้อมถ่อมตน เอาใจเขามาใส่ใจเรา ไม่เอาเปรียบคนอื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย บางครั้งเป็นผู้นำได้ บางครั้งก็เป็นผู้ตามได้ ทำตัวให้คงที่ คงวา มีความมั่นคงทางอารมณ์ เป็นต้น

3.3) ควรเป็นผู้ให้ก่อน หมายถึงว่า ไม่จำเป็นต้องรอให้ใครทำอะไรให้เรา ก่อนที่เราจะทำ อะไรให้ใคร นั่นหมายถึงว่า ในการสร้างมิตร หรือมนุษย์สัมพันธ์ ไม่มีกฎเกณฑ์ว่า คุณจะต้องรอให้ใคร สักคนมาทักคุณ ก่อน หรือเข้ามาไหว้คุณก่อน เพื่อแสดงถึงว่าคุณเป็นที่ยอมรับ เป็นที่รู้จัก ถ้าคุณรู้จักใคร และสังเกตเห็นเขา ก่อน คุณสามารถเดินเข้าไปไหว้และทักก่อนได้เสมอ จำไว้เสมอ เราไม่จำเป็นต้องรอให้ใครให้อะไรเรา ก่อนแล้วเราก่อยตอบแทน เพราะในโลกแห่งความเป็นจริง เราทุกคนชอบที่จะเป็น ผู้รับ ดังนั้น จงเรียนรู้ที่จะเป็น ผู้ให้ก่อนเสมอ และคุณจะเป็นที่ชื่นชอบได้โดยง่าย

4) เป็นผู้กล่าวสอน (being a counsellor) คือ ฉลาดพูด แนะนำ ตักเตือน

4.1) ฉลาดพูด แนะนำ ตักเตือน หมายถึง มีความสามารถพูดโน้มน้าวให้หมู่คณะ ญาติ หรือคนรอบข้าง ให้ทำตามในสิ่งที่ดีงาม ซึ่งแจ่มพร้าสอนด้วยความกรุณาปรารถนาดีอย่างจริงใจและ ต่อเนื่องจนทำให้ระลึกนึกถึงในฐานะของผู้มีหัวใจของการเป็นเพื่อนที่แท้จริง

4.2) การพูด เพราะการฟังสำคัญที่จะทำให้คนอื่นชอบเรา แต่การพูดก็สำคัญไม่น้อยกว่า กัน เพราะถ้าเราไม่พูดเสียเลยก็คงไม่ได้ ดังนั้น เราเองต้องเป็นผู้ที่พูดเป็น นั่นคือ อย่าพูดในเรื่องเศร้า อย่าพูดแต่เรื่องของตนเองโดยไม่มีใครซักถาม อย่าพูดเชิงสั่งสอนหรือเทศนา อย่าพูดจากที่เป็นเชิง กระทบบกระเทียบใคร อย่าพูดนานเกินไปจนไม่รู้จบ ไม่ให้โอกาสคนอื่นได้พูด พยายามพูดให้คนอื่นได้มี ส่วนร่วมในการพูดร่วมกับเรา ควรพูดด้วยถ้อยคำที่เป็นปิยวาจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน พูดด้วยความจริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมสำหรับ กาลเทศะ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปิยวาจานั้น จะต้องพูดโดยยึดถือหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

- 1) ต้องเป็นคำจริง
- 2) เป็นคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน
- 3) พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์
- 4) พูดด้วยจิตเมตตา

5) พูดถูกกาลเทศะคือถูกเวลาและสถานที่ นอกจากการพูดจาไพเราะแล้ว ควรจะต้องมีทางเสียงด้วย เช่น มีศรี มีคะ เป็นการเพิ่มเสน่ห์ให้กับคนพูด เปรียบเหมือนคำพูดที่ไพเราะมีทางเสียงนั้น อุปมาเหมือนทองหยอดที่มี จะงอยหน้อย ๆ อุปไมย ก็เหมือนถ้อยคำที่ไพเราะ ๆ เมื่อพูดไปแล้ว คำพูดก็หวาน มีทางเสียงเหนียวใจ คนให้มาติดอยู่ที่เรา (พระวิระพงษ์ วีรว สธารี (เกียรติไพรัช), 2557 : 30)

- 5) เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ (being a patient listener)

5.1) ควรเป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ หมายถึง พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถามอยู่เสมอ อดทนฟังได้แม้เรื่องการระบายความทุกข์ ความคับแค้นใจจากสภาพครอบครัว การทำงาน หรือการ ดำเนินชีวิต หรือคำก้าวร้าวหยาบคายของคนที่ไม่เข้าใจความปรารถนาดีโดยไม่ตอบโต้กลับด้วยความ ฉุนเฉียวโกรธเคือง กัลยาณมิตรที่จะมีลักษณะอย่างนี้ได้ จะต้องตระหนักถึงสถานะของที่ตนเองที่ดำรง อยู่ หากขาดความอดทน โดยแสดงอาการโกรธฉุนเฉียวออกไปเสียแล้ว ก็ย่อมทำให้ตนเอง ต้องเหนงใจ ในการทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์บนเส้นทางของการสร้างมนุษยสัมพันธ์

5.2) ควรฟังให้มากกว่าพูด การฟังไม่ใช่การพูด เพราะชอบเข้าใจผิดกันเสมอว่า คนที่เข้าสังคมเก่งคือ คนที่คุยเก่ง จริง ๆ แล้วไม่ใช่เลย คนที่มีเสน่ห์มากที่สุด ก็คือคนที่ฟังเก่งมากกว่าคนพูด เก่ง สังเกตที่ตัวเรา ถ้าเราได้พบท่านผู้หนึ่งที่เอาแต่พูด และพูด พูดแต่เรื่องของตนเอง แน่นนอน คงเป็น เรื่องที่น่าเบื่อที่เราจะต้องนั่งฟังไปเรื่อย ๆ ตามมารยาท หรือบางครั้ง เราไม่ทราบเรื่องมาก่อนเพราะเพิ่ง ได้รู้จักครั้งแรก ยิ่งทำให้เรา อึดอัด

แต่ถ้าเปลี่ยนไปพบกับอีกท่านหนึ่ง ที่ซักถามเก่ง ถามในเรื่องที่ เกี่ยวข้องกับเรา ถามในเรื่องที่เราทำ ถามโน่นถามนี่ที่เป็นโอกาสให้เราได้พูด ได้เล่า คุณว่าท่านใด จะทำให้คุณรู้สึกดีมากกว่ากัน

5.3) ชะใจ อันนี้เป็นเคล็ดลับในการสร้างมิตรภาพในระยะยาว การชนะใจก็คือการใช้ ข้อทั้งหมดร่วมกัน ซึ่งจะทำให้ผู้สนทนากับเรารู้สึกเป็นมิตร และอยากพูดกับเรามากขึ้น รวมถึง ความรู้สึกไว้วางใจ ในการพูดในสิ่งที่คิดได้อย่างอิสระเสรี โดยไม่ต้องวิตกกังวล นั่นคือ เราต้องเป็นคน ที่ รู้จักยกย่องผู้อื่นในจุดที่ยกย่องได้ ไม่เป็นคนขุ่ยข่มหรือพูดขัดคอใคร ในเรื่องที่เขากำลังสนทนา เป็นคนที่ รับฟังและให้คำแนะนำ ในกรณีมีคนต้องการและเป็นคำแนะนำในลักษณะที่เป็นบวก

6) เป็นผู้พูด ถ้อยคำซึ่งได้ (able to deliver deep discourses or to treat profound subjects) คือ แฉงเรื่องที่ลึกล้ำได้

6.1) แฉงเรื่องที่ลึกล้ำได้หมายถึง สามารถนำเรื่องที่ยากมาอธิบายให้เห็นภาพพจน์ เข้าใจได้ง่าย ทำให้สิ้นความเคลือบแคลงสงสัยในปัญหาเรื่องโลกและชีวิต หรือหัวข้อธรรมะต่าง ๆ มีความเข้าใจจนสามารถนำไปแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ให้คลายทุกข์ความกังวลไปสู่ความสุขได้โดยง่าย

6.2) ชี้แจงเรื่องราว แผนงานและปัญหาต่าง ๆ ให้เป็นที่เข้าใจอย่างชัดเจนและทันต่อ เหตุการณ์ หากสิ่งใด ไม่สามารถปฏิบัติได้ก็สามารถให้คำอธิบายด้วยเหตุผลจนเข้าใจได้ดี คุณสมบัติข้อนี้ ย่อมทำให้อยู่ในฐานะของผู้จุดประกายความสว่างทางปัญญา อุปมาเหมือนผู้ จุด คบเพลิงในที่มืด หงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ให้สิ้นความเคลือบแคลง สงสัย พร้อมทั้งจะเดินไปสู่หนทางแห่งความสุขอย่างมั่นใจ

7) ไม่ชักนำในอฐานะ (never exhorting groundlessly; not leading or spurring on to a useless end) คือ ไม่ชักนำไปในสิ่งที่เสื่อมเสีย

7.1) ไม่ชักนำไปในสิ่งที่เสื่อมเสีย หมายถึง ควรประพฤติตนและแนะนำคนอื่น ๆ ให้อยู่ ในทำนองคลองธรรม ไม่ยอมทำเรื่องที่เป็นความเสื่อม ทั้งในเรื่องการงาน ครอบครัว และการทำหน้าที่ กัลยาณมิตรจนหมุ่ญาติทั้งหลายถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ จะต้องมิปฏิบัติปัญหาที่จะแยกแยะ ออกได้ว่าสิ่งใดถูกผิด สิ่งใดชั่วดีสิ่งใดควรไม่ควร และเต็มเปี่ยมไปด้วยทริโอดตปปะ คือ ความละเอียดรอบคอบ กลัวบาป ไม่ยอมกระทำความชั่วแม้มีโอกาสหรือในที่ลับตาคน อุปมาเหมือนชั่งตวงวัดที่มีมาตรฐานคง เส้นคงวา ไม่มีนอก ไม่มีใน ไม่มีเบื้องหน้า ไม่มีเบื้องหลัง

การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลอื่น และเข้ากับบุคคลอื่นได้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อจะได้รับความสนับสนุนร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของชีวิต ตลอดจนการสร้างบรรยากาศในการอยู่ร่วมกันกับบุคคลอื่นให้ เป็นไปในทางที่เกิดความสัมพันธ์ที่ดีตลอดเวลา รู้จักหักทลาย ยิ้มแย้มแจ่มใส สนุกสนานรื่น เรือง สดชื่น กระฉับกระเฉง พูดกับบุคคลอื่นด้วยถ้อยคำที่เป็นมิตร นุ่มนวล สุภาพ อ่อนโยน และถ้อยคำ ที่ก่อให้เกิด ความรู้สึกร่วมกัน เช่น "พวกเรา" และให้เกียรติกัน ควรงดเว้นการเป็นนักวิชาการบ้างในบางขณะ หาเรื่อง สนุกสนานมาพูดคุย หลีกเลี่ยงการโต้เถียง และอาจเห็นคล้อยตามในเรื่องที่ไม่สลักสำคัญ อย่างนิทานว่าร้าย

วิพากษ์วิจารณ์บุคคลอื่นโดยไม่จำเป็น ในกรณีที่ต้องออกคำสั่งให้ผู้อื่นปฏิบัติตามก็ควรจะเป็นคำสั่ง ที่อ่อนโยน ละเอียดละม่อม และ ถามความรู้สึกก่อนที่จะออกคำสั่งก็จะได้รับ การปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ

สรุปองค์ความรู้

การศึกษาหลักพุทธธรรมกับการสร้างความสัมพันธ์ในสังคมทำให้เกิดองค์ความรู้สำคัญว่า ความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมมิใช่เพียงทักษะทางสังคมภายนอก แต่เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์จากภายในสู่ ภายนอก โดยมี “จิตใจ” เป็นรากฐานสำคัญ หลักพระพุทธศาสนาอธิบายว่า ปัญหาความขัดแย้ง การแตกแยก และความไม่ไว้วางใจกันในสังคม มีรากเหง้ามาจากกิเลส เช่น ความเห็นแก่ตัว ความยึดมั่นในตนเอง และอคติ ดังนั้น การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่มั่นคงจึงต้องเริ่มจากการฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรมกำกับจิตใจและพฤติกรรม

องค์ความรู้ที่ค้นพบชี้ให้เห็นโครงสร้างของการสร้างความสัมพันธ์เชิงพุทธ 3 ระดับที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ระดับการพัฒนาตน ระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และระดับสังคม ในระดับการพัฒนาตน บุคคล ต้องมีศีล มีสติ และรู้จักควบคุมอารมณ์ เพื่อเป็นพื้นฐานของการเป็นบุคคลที่ผู้อื่นไว้วางใจ ในระดับ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พระพุทธศาสนาเสนอหลักสังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 เป็นกลไกสำคัญในการ ยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่น สร้างความรัก ความเข้าใจ และความไว้วางใจ ส่วนในระดับสังคม หลักสาราณียธรรม 6 ทำหน้าที่สร้างความสามัคคี ความเป็นเอกภาพ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

นอกจากนี้ หลักสัพปุริสธรรมยังทำหน้าที่เป็นปัญญาเชิงสังคม ช่วยให้ผู้คนรู้จักเหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ กาล และรู้จักผู้อื่น อันเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจที่เหมาะสมในบริบทสังคม องค์ความรู้จากการศึกษาครั้งนี้ จึงสะท้อนว่า มนุษย์สัมพันธ์ตามหลักพุทธธรรมเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องอาศัยการเรียนรู้และการฝึกฝน อย่างต่อเนื่อง มิได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ฉะนั้นพุทธธรรมจึงเป็นหลักสำคัญที่ทำให้กระบวนการสร้าง ความสัมพันธ์ในสังคมเป็นการพัฒนาจิตใจ พฤติกรรม และปัญญาอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการฝึกตนเองให้มี เมตตา กรุณา และความปรารถนาดีต่อผู้อื่น แล้วจึงแสดงออกผ่านวาจาและการกระทำที่เกื้อกูล นำไปสู่ความ ไว้วางใจ ความสามัคคี และสันติสุขในสังคมอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2537). *พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 1*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- ทองทิพภา วิริยะพันธุ์. (2546). *มนุษย์สัมพันธ์กับการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: อิน เฟอร์มีเดีย บุ๊คส์.
- ทองอินทร์ วงศ์โสธร และคณะ. (2523). *ภาวะผู้นำ. ในเอกสารชุดวิชาหลักและระบบบริหารการศึกษา*.
นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระครูวิรัตธรรมโชติ และ สำเริง แก้วเรืองฤทธิ. (2557). *การมีส่วนร่วมเหตุการณ์ปัจจุบันในการเมืองไทยของ
นิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช. รายงานการวิจัย.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช.*
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2542). *กรณีธรรมกาย* (พิมพ์ครั้งที่15). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อัมไพ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ* (พิมพ์ครั้งที่ 11).
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2537). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 16).
กรุงเทพฯ : เอสอาร์พริ้นติ้งแมสโปรดักส์.
- พระมหาบุญเรือน ปภังกร (พิลาพันธ์). (2542). *การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องเมตตาในพุทธปรัชญาเถรวาท.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*
- พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2528). *การศึกษา : เครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. พิมพ์ลักษณ์ มูลนิธิ
พุทธธรรม.
- พระอธิการสุชาติ จนฺทสโร และ วิโรจน์ อินทนนท์.(2560). *การพัฒนาทักษะชีวิตในการสร้างมิตรตามหลัก
พระพุทธศาสนา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5(1), 116-127.*
- พุทธทาสภิกขุ. (2529). *ธรรมสำหรับครู*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ม.ร.ว.สมพร สุกตน์นีย์. (2548). *มนุษย์สัมพันธ์* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- วเรศรัษฎ์ บัวดอก. (2564). *หลักพุทธธรรมเพื่อการเสริมสร้างความสามัคคีในการทำงาน. วารสารพุทธจิตวิทยา
, 6(1), 1-8.*
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 38).
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.